

RECENZJA
rozprawy doktorskiej
mgr inż. Marty Pilki

pt.: *Model zarządzania innowacjami w jednostkach ochrony zdrowia*

a wykluczenie cyfrowe osób starszych,

Dąbrowa Górnicza 2022, s. 332,

napisanej pod kierunkiem naukowym

prof. dr hab. Zbigniewa Makieli

na Wydziale Nauk Stosowanych

Akademii WSB

w Dąbrowie Górniczej

1. Podstawy formalne i przedmiot recenzji

Podstawę formalno-prawną sporządzenia recenzji stanowi pismo z Akademii WSB w Dąbrowie Górniczej z informacją o powołaniu mnie na recenzenta rozprawy doktorskiej Pani mgr inż. Marty Pilka przez Radę Dyscypliny Naukowej Nauki o Zarządzaniu i Jakości Akademii WSB w Dąbrowie Górniczej na podstawie Jej uchwały nr 116/2022/2023 z dnia 13 czerwca 2023 r.

W aspekcie prawnym podstawy formalne sporządzenia recenzji zostały określone w art. 14 ust. 2 pkt. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm.) oraz art. 179 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, w których zapisano: „*Rozprawa doktorska, przygotowywana pod opieką promotora albo pod opieką promotora i promotora pomocniczego, powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne rozwiązanie problemu w oparciu o opracowanie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne, lub oryginalne dokonanie artystyczne, oraz*

wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej”.

Przedmiotem recenzji jest praca doktorska autorstwa mgr inż. Marty Piłki, przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. Zbigniewa Makiety, która mieści się w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauk o zarządzaniu i jakości.

2. Wybór tematu rozprawy i jego sformułowanie

Gospodarka XXI wieku podlega wielu wyzwaniom, stanowiąc wieloaspektowe, interdyscyplinarne i problemowe zagadnienie. Z jednej strony widoczny jest dynamiczny rozwój, ciągła zmiana, transformacja w kierunku tzw. przemysłu 5.0, powiązanego z rozwojem sztucznej inteligencji, digitalizacją procesów, personalizacją usług i innych działań, opartych na wykorzystaniu wszelkich innowacji związanych z ICT, a z drugiej strony – w ujęciu globalnym – odnotowuje się negatywne konsekwencje działalności współczesnego człowieka, wyrażające się wciąż rosnącym ujemnie wskaźnikiem życia naszej Planety (Living Planet Index = - 69%¹), endemicznym i systematycznym wzrostem nierówności pomiędzy krajami świata (ale i wewnątrz ich grup), jak i wielu zmian i zróżnicowań, w tym społeczno-kulturowych² (np. wzrost populacji światowej, przy wyłaniającym się trendzie wzrostu globalnej mediany wieku ludności), rzutujących w rezultacie na politykę, rządzenie, a w konsekwencji na wizję przyszłości świata oraz człowieka - i jego roli - w tym świecie.

Dychotomiczność współczesnego świata oczywiście nie wyraża się wyłącznie w czarno-białych kolorach, ale ma również swe odcienie, co jednak nie zmienia faktu, że jest i ma swój realny wymiar. Nasuwa się zatem pytanie: w jaki sposób współczesny człowiek mógłby zaradzić tym problemom i czy jest w stanie w ogóle to uczynić?

Nauka w tym względzie podsuwa pewne rozwiązania, pokazuje możliwe scenariusze, jednakże to od nas samych – wszystkich i każdego z osobna – zależy, czy i jak wykorzystamy

¹ *Living Planet Report 2022. Building a nature positive society*, World Wide Foundation 2022, s. 32. Wskaźnik obejmuje dane za lata 1970-2018.

² W filozofii Z. Baumanna odnajdujemy człowieka ponowoczesnego. Jego charakterystyka pokazuje m.in. problemy, z którymi musi się zmagać. Patrz: Z. Baumann, *Ponowoczesne wzory osobowe*, *Studia Socjologiczne* 1 (200), 2011, s. 7-31.

W kontekście rozwoju ICT i nowych technologii nie można też zapomnieć o idei technokracji, koncepcji technopolu, a wreszcie tzw. nurcie transhumanizmu. Szerzej na ten temat patrz m.in.: B. Bombała, *Personalistyczna wizja organizowania jako alternatywa technopolu*, Wydawnictwo Naukowe FNCE, 2020.

zdobycze techniki, aby nie tylko nam, ale i następnym pokoleniom dać szansę na życie i to „życie w jakości”. Fundamentem nauki w tym względzie musi być etyka, jako filozofia współpierwsza³, aby poznanie naukowe miało swe ugruntowanie na rzecz „dobra człowieka”.

A zatem połączenie zagadnień innowacji z zakresu ICT z ochroną zdrowia, w tym osób starszych, może być - w moim przekonaniu - ważnym przyczynkiem do rozwoju wiedzy w temacie wykorzystania zdobyczy nauki i techniki w służbie społeczeństwu.

Podjęty przez Autorkę dysertacji temat badawczy, dotyczący opracowania modelu zarządzania innowacjami w jednostkach ochrony zdrowia w kontekście wykluczenia cyfrowego osób starszych, uważam za niezwykle istotny z punktu widzenia wyłaniających się problemów w kontekście gospodarki XXI wieku i jej dynamicznego progresu digitalizacyjnego, przy równoczesnym trendzie zwiększającego się odsetka ludzi starszych w populacji Europy, w tym Polski, w odniesieniu do których odnotowuje się problemy w zakresie umiejętności cyfrowych, które mogą przyczyniać się do ograniczania ich udziału w świadczeniach usług medycznych.

Badania Doktorantki w tym względzie zostały osadzone w obrębie dziedziny nauk społecznych, w dyscyplinie nauk o zarządzaniu i jakości, które to nauki przynależą do nauk empirycznych, a dla których z kolei - rozwiązania praktyczne - stanowią o ich istocie. Dlatego też wybór tematu rozprawy, jak i jego sformułowanie, należy uznać za w pełni wystarczające i poprawne.

3. Cel główny oraz cele cząstkowe pracy

Cel główny oraz cele cząstkowe dysertacji Autorka przedstawiła we Wstępie do pracy. Jako **cel główny** pracy przyjęto: *„opracowanie autorskiego modelu zarządzania innowacjami w jednostkach ochrony zdrowia jako instrumentu przeciwdziałającego wykluczeniu cyfrowemu osób starszych”*.

Oprócz celu głównego zostało sformułowanych siedem celów cząstkowych.

C 1. Uporządkowanie aparatu pojęciowego dotyczącego zarządzania innowacjami poprzez przeprowadzenie studiów literaturowych,

³ Patrz: J. Filek, *Filozofia jako etyka*, Etyka nr 30, 1997, s. 99-105.

- C 2. Studium rozważań teoretycznych dotyczących problematyki zarządzania jednostkami ochrony zdrowia,
- C 3. Identyfikacja źródeł i rodzajów innowacji w jednostkach ochrony zdrowia,
- C 4. Określenie determinant i skutków wykluczenia cyfrowego osób starszych,
- C 5. Identyfikacja aspektów zarządzania innowacjami w jednostkach ochrony zdrowia w kontekście wykluczenia cyfrowego osób starszych,
- C 6. Ocena obowiązujących metod zarządzania innowacjami w jednostkach ochrony zdrowia,
- C 7. Opracowanie praktycznego modelu zarządzania innowacjami w jednostkach ochrony zdrowia.

W nawiązaniu do przedstawionego powyżej celu głównego oraz celów cząstkowych uważam, że są one poprawnie sformułowane i przyjęte we właściwej kolejności. Pewne wątpliwości natury językowej budzi przyjęte sformułowanie „identyfikacja aspektów zarządzania innowacjami” (C5). W zakresie terminu aspekt, pod tym pojęciem rozumie się „pewien punkt widzenia, z którego się coś rozpatruje”^{4, 5}.

4. Układ i struktura rozprawy doktorskiej

Układ pracy wskazuje na powiązanie z jej strukturą. Struktura pracy została podporządkowana zarówno przyjętym celom, jak i możliwości weryfikacji sformułowanych hipotez badawczych.

Praca składa się łącznie z dziesięciu komponentów, w tym:

- ze Wstępu (pierwszy komponent),
- rozdziałów zasadniczych (sześć kolejnych komponentów),
- Zakończenia (ósmo komponent),
- Bibliografii i wykazów (dziewiąty komponent),
- pozostałych części: załączników oraz streszczenia w języku polskim i angielskim (dziesiąty komponent).

⁴ Słownik Języka Polskiego, PWN, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/aspekt.html> (stan na dzień 14.08.2023).

⁵ Można było na przykład dokonać „*Identyfikacji systemów informatycznych /metod / innych elementów w zarządzaniu innowacjami...*”. W przypadku aspektów istnieje duże prawdopodobieństwo, że nie wszystkie zostaną uwzględnione (szczególnie jeśli wziąć pod uwagę ciągły rozwój wiedzy w temacie zarządzania innowacjami, wielowymiarowość i wielowątkowość tej problematyki). Aspekty raczej przedstawia się niż je identyfikuje.

Praca ma charakter teoretyczno-empiryczny, gdzie część teoretyczna odnosi się do rozdziałów 1-4, rozdział 5 stanowi jej metodyka, a efektem zrealizowanych badań empirycznych jest rozdział 6, w którym przedstawiono autorskie opracowanie tytułowego modelu zarządzania innowacjami w jednostkach ochrony zdrowia.

We Wstępie pracy Jej Autorka:

- uzasadniła podjęcie tematu badawczego,
- przedstawiła cele rozprawy i hipotezy badawcze, a także
- objaśniła planowaną procedurę badawczą.

W tej części pracy zostały także wyjaśnione pewne podstawowe terminy, jak: innowacja, osoba starsza, pacjent, które następnie były stosowane w pracy przez Autorkę dysertacji.

W rozdziale pierwszym pt. *„Zarządzanie innowacjami w krytycznej analizie literatury przedmiotu”* przedstawiono problematykę zarządzania innowacjami w świetle studiów krajowej i zagranicznej literatury. W rozdziale tym dokonano w pierwszej kolejności analizy pojęć z obszaru zarządzania innowacjami, źródeł innowacji, strategii oraz uwarunkowań ich wdrażania.

Przedstawione zostały także etapy zarządzania innowacjami, jako procesu realizowanego w warunkach dynamicznej zmiany w funkcjonowaniu podmiotów gospodarki w realiach XXI wieku. W tym rozdziale omówiono również źródła innowacji i zaprezentowano je z uwzględnieniem ich podziału na wewnętrzne i zewnętrzne. Autorka scharakteryzowała podejście tradycyjne oraz strategiczne do innowacji, zwracając przy tym uwagę na uwarunkowania ich wdrażania, a także źródła finansowania.

Rozdział drugi zatytułowany *„Struktura organizacyjna a zarządzanie innowacjami w jednostkach ochrony zdrowia”* jest poświęcony zagadnieniom podziału jednostek ochrony zdrowia, strukturze tego systemu oraz szeroko ujętym procesom transformacji systemu ochrony zdrowia w Polsce. Autorka pracy przedstawiła modele systemów opieki zdrowotnej w kontekście ich finansowania, które - w aspekcie procesów innowacyjnych i ich wdrażania - uświadamiają występowanie zarówno pozytywnych, jak i negatywnych stron tego zagadnienia. Pewnym podsumowaniem przeprowadzonych analiz w tym względzie jest dokonana analiza SWOT wdrażania innowacji w organizacji.

Rozdział trzeci, zatytułowany „*Wykluczenie cyfrowe a zarządzanie innowacjami w jednostkach ochrony zdrowia*”, poświęcony został problematyce wykluczenia cyfrowego w świetle zarządzania innowacjami w podmiotach klasyfikowanych jako jednostki ochrony zdrowia. W pierwszej kolejności Autorka pracy zwróciła uwagę na strukturalne uwarunkowania dostępu do technologii i informacji, aby następnie móc ukazać determinanty wykluczenia cyfrowego, a także określić kompetencje cyfrowe osób starszych. Analiza literatury przedmiotu w tym obszarze stanowiła podstawę do zgłębienia problematyki zarządzania innowacjami w jednostkach ochrony zdrowia wobec wykluczenia cyfrowego osób starszych.

W rozdziale czwartym pt. „*Modele zarządzania innowacjami*” Doktorantka wyjaśniła na czym polega proces modelowania i jak definiowane jest pojęcie modelu, a także ukazała, w czym wyraża się istota oraz jakie są funkcje modelu. Następnie została przedstawiona metodyka budowy teoretycznego modelu zarządzania innowacjami, a kolejną część tego rozdziału stanowią rozważania wokół zagadnienia transformacji modeli zarządzania innowacjami, w tym analizy porównawczej zamkniętych i otwartych modeli w aspekcie wykluczenia cyfrowego osób starszych.

Rozdział piąty pracy to „*Metodyka badań*”, w której uwzględnione zostały:

- podstawy metodyczne procesu badawczego,
- metody i etapy badań empirycznych,
- dobór i charakterystyka badanej próby, a także
- analiza wyników badań ilościowych.

Ostatni rozdział pracy został zatytułowany „*Autorski model zarządzania innowacjami w jednostkach ochrony zdrowia a wykluczenie cyfrowe osób starszych*”. W tej części pracy zaprezentowano i opisano instrumenty zarządzania innowacjami w jednostkach ochrony zdrowia (JOZ) w aspekcie procesów wdrożeniowych tych innowacji. Ważną część tego rozdziału stanowiło autorskie opracowanie modelu zarządzania innowacjami w JOZ, z uwzględnieniem wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań, jak również przedstawione wnioski oraz rekomendacje dla kadry kierowniczej, związane z zarządzaniem zaimplementowanymi innowacjami w JOZ.

Całość pracy wieńczy jej Zakończenie, w którym odniesiono się do przyjętych celów badawczych pracy, weryfikacji hipotez badawczych i ukazano wartość dodaną pracy w jej obszarze teoretyczno-poznawczym, metodycznym oraz pragmatycznym.

5. Ocena formalnej i merytorycznej strony pracy

Dokonując oceny formalnej i merytorycznej strony pracy naukowej, jaką jest rozprawa doktorska, należy wziąć pod uwagę poszczególne kwestie i kryteria z tym związane.

Formalna strona pracy winna posiadać:

- 1) jasny i jednoznaczny tytuł,
- 2) logiczny, klarowny oraz na miarę możliwości proporcjonalnie rozłożony układ pracy, ujęty w postaci poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów,
- 3) podstawę źródłową, wyrażającą się jednolitymi przypisami, jak również bibliografią, uwzględniającą krajową i zagraniczną literaturę przedmiotu,
- 4) staranny i przejrzysty zapis w formie wydruku komputerowego, a także
- 5) jasny i czytelny styl pracy.

Tytuł pracy jest jednoznaczny i w pełni zrozumiały. Informuje on o tym, co jest przedmiotem oraz podmiotem pracy, tj. dokładanego określenia, jakiego zagadnienia ta dysertacja dotyczy.

Struktura pracy jest właściwie zaplanowana, a poszczególne jej części są ze sobą logicznie powiązane. Cała praca liczy 332 strony, w tym 102 tabele, 52 wykresy i 26 rysunków. Poszczególne rozdziały teoretyczne są właściwie, proporcjonalnie rozłożone: liczą między 30 a 40 stron. Część metodyczna i empiryczna pracy charakteryzuje się jednak odmiennieścią rozkładu treści: rozdział 5 liczy 75 stron, zaś rozdział 6 – 13 stron.

Pewne zastrzeżenia w tym obszarze oceny dotyczą następujących kwestii dotyczących podrozdziałów pracy:

- w rozdziale czwartym Autorka dysertacji wyodrębniła metodykę budowy teoretycznego modelu zarządzania innowacjami. W mojej ocenie jest to niepotrzebny element tej pracy naukowej, z uwagi na fakt, że nie dokonano opracowania modelu teoretycznego/koncepcyjnego, ale modelu empirycznego, który został stworzony na podstawie zrealizowanych badań własnych, pierwotnych przez Doktorantkę;

- w rozdziale piątym, zatytułowanym „Metodyka badań” uwzględniono „Analizę wyników badań ilościowych”. Analiza wyników jest typowym przykładem części empirycznej pracy, nie zaś jej metodyki;

- inne, drobne uwagi⁶.

Podstawę źródłową w postaci „Bibliografii” można uznać za wystarczającą. Stanowi ją 220 pozycji, w tym:

- 165 pozycji w postaci publikacji zwartych i artykułów, w tym 13 w j. angielskim,

- 11 aktów prawnych

- 44 pozycje ze źródeł internetowych (netografia).

Na uwagę zasługuje dokonany przez Doktorantkę podział bibliografii na wskazane powyżej części, co nie zawsze jest spotykane w pracach doktorskich, a jest ważnym elementem systematyzującym literaturę na związaną z poznaniem stricte naukowym (monografie, artykuły, raporty badawcze i inne) oraz wiedzę legislacyjną i inne źródła.

Zapisy bibliograficzne oraz przypisy są zasadniczo poprawne, choć występowały w pracy drobne niedociągnięcia, np.:

- w bibliografii Doktorantka raz pisze Główny Urząd Statystyczny, a drugim razem używa skrótu (str. 256, poz. 35 i 41.),

- pod rysunkiem w źródle zazwyczaj Autorka pracy najpierw zaczynała od pierwszej litery imienia a potem podawała nazwisko autora (np. rys. 20, str. 139), jednak w kilku przypadkach rozpoczynała od nazwiska a potem litery imienia (np. rys. 24, str. 159),

- inne, drobne uwagi.

Praca posiada staranny i przejrzysty zapis w formie wydruku komputerowego, a prezentowane w poszczególnych rozdziałach rysunki, wykresy oraz tabele zostały przygotowane i wydrukowane w sposób, który zapewnia właściwy odbiór wizualny tej pracy naukowej, przy czym – co należy podkreślić – wykresy powinny być kolorowe lub posiadać większą skalę odcieni, gdyż na wydruku czarno-białym w wielu przypadkach bez wypisanych wartości lub oznaczeń nie można odczytać czego one dotyczą (np. wykres 38, str. 198). Tytuł rysunku, sam rysunek oraz jego źródło powinny znajdować się na jednej stronie (patrz rys. 5, str. 34-35).

⁶ Na przykład tytuł rozdziału drugiego brzmi: „Struktura organizacyjna...” podczas gdy de facto rozważania dotyczą struktury systemu a nie struktury organizacyjnej.

W kwestii zapisu w formie wydruku komputerowego pracy należy zauważyć, że rozdziały pracy winny być od siebie wyraźnie oddzielone. Każdy rozdział powinien rozpoczynać się od nowej strony wydruku (uwaga dotyczy str. 94 i 158 pracy doktorskiej).

Formalna ocena pracy w aspekcie jasnego i czytelnego jej stylu wskazuje, że w ujęciu całościowym jest ona klarowna oraz zrozumiała, chociaż występują drobne, niestylistyczne zapisy, zawiłości językowe czy błędy interpunkcyjne, na przykład:

- „*Faza druga to budowa teorii, na którą składają się kolejno: uogólnienie faktów, formułowanie hipotez oraz wyprowadzenie z hipotez konsekwencji empirycznych*”⁷ (str. 15);
- „*Zarządzanie innowacjami – analiza pojęciowa*”⁸ (str. 17),
- „*W ramach przejrzystej formy tabeli zostały zamieszczone czynniki, które pozwalają kadrze zarządzającej na bardziej efektywne podejmowanie decyzji*” (str. 91).

W kwestii jasnego i czytelnego zapisu warto wskazać, że tytuły tabel, wykresów i rysunków powinny być jednoznaczne i w pełni objaśniające, co zawiera tabela, rysunek czy wykres (patrz np.: tabela 45, str. 170, tabela 47, str. 171, wykres 14, str. 178).

Wskazana powyżej całościowa ocena formalnej strony pracy, z uwzględnieniem jej tytułu, struktury, podstawy źródłowej, formy zapisu oraz jasności i czytelności stylu, predestynuje do stwierdzenia, że praca jest zasadniczo przygotowana poprawnie.

Merytoryczna strona pracy i jej ocena winna uwzględniać w szczególności następujące kryteria, dotyczące:

- 1) wagi, tj. znaczenia podjętego problemu, w tym jego oryginalności,
- 2) odniesienia do dotychczasowego stanu wiedzy w danym obszarze tematycznym, jako stanowiącego punkt wyjścia do własnych rozważań naukowo-badawczych,
- 3) umiejętności postrzegania problemu badawczego, wyrażającego się formułowaniem celów badań i hipotez badawczych,
- 4) umiejętności doboru metodyki badawczej i jej praktycznego wykorzystania, ze wskazaniem na jasno określone pole badawcze,

⁷ Mogło być: „Faza druga to budowa podwalin teoretycznych pracy doktorskiej, na co składa się kolejno: uogólnianie faktów, formułowanie hipotez oraz ich weryfikacja na podstawie przeprowadzonych badań empirycznych”.

⁸ Mogło być: „Zarządzanie innowacjami – pojęcie i istota zagadnienia”.

- 5) umiejętnością odpowiedniego formułowania wyników badań i ich zestawienia w kontekście uprzednio przyjętych hipotez badawczych.

Niewątpliwie waga, tj. znaczenie podjętego problemu badawczego, jest bardzo duża, szczególnie biorąc pod uwagę fakt, że w gospodarce Polski, w której realizowane były badania empiryczne Doktorantki, obecnie ponad 25% społeczeństwa stanowią osoby w wieku 60 i więcej lat⁹, a prognozy wskazują na wzrost udziału tej grupy społecznej o ok. 41% do 2050r. w relacji do 2021r¹⁰, co oznaczałoby ponad 40% udział osób starszych w populacji mieszkańców Polski w 2050r. Taki trend demograficzny ma swoje konsekwencje natury ekonomicznej oraz społeczno-kulturowej, powodując przeobrażenia i transformację systemu społeczno-gospodarczego, w którym jedną z wiodących ról pełnić będą osoby starsze, wymagające nader często pomocy, odpowiedniej, specjalistycznej opieki oraz ochrony zdrowia i życia.

Działania w tym zakresie muszą być osadzone w określonej perspektywie i tożsamości społeczno-kulturowej, rozumianej jako przyjęte i akceptowane wśród danej społeczności normy, zasady i wartości, aby nie nastąpiło w ramach polityki z tym związanej na przykład ślepe przyjęcie w duchu tzw. „kultury odrzucenia”¹¹ określonych wymogów czy standardów, wobec czego kryterium odniesienia wówczas stają się właściwie jedynie korzyści ekonomiczne.

Sformułowany przez Panią mgr inż. Martę Piłkę problem badawczy, dotyczący *„potrzeby określenia wpływu zarządzania innowacjami w jednostkach ochrony zdrowia na wykluczenie cyfrowe osób starszych i ograniczenie dostępności do świadczeń ochrony zdrowia”* jest zatem ściśle związany z naukami o zarządzaniu i jakości, ale ma także korzenie sięgające do innych dyscyplin nauk społecznych. Jest to zatem problem ważny, a z punktu widzenia nauk ekonomicznych oraz nauk o zarządzaniu i jakości - niezwykle istotny.

Sposób podejścia Doktorantki do badań i próba rozwiązania sformułowanego powyżej problemu badawczego świadczy o indywidualizmie i oryginalności, bowiem wymagało ono nie tylko pozyskania odpowiednich danych i informacji z Centrali Narodowego Funduszu Zdrowia

⁹ *Sytuacja osób starszych w Polsce w 2021r.*, GUS, Warszawa-Białystok 2022, s. 13.

¹⁰ *Ibidem*, s. 22.

¹¹ Szerzej o kulturze odrzucenia patrz m.in.: W. Mysłek, *Przeciw kulturze odrzucenia. Starość w katolickiej myśli i praktyce społecznej*, Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy, Nauki Społeczne nr 3, 2017, s. 33-51.

w Warszawie oraz z Centrum e-zdrowia w Warszawie, ale także zrealizowania własnych, pierwotnych badań ilościowych i jakościowych. Połączenie różnych źródeł danych i metod badawczych dla *potrzeby określenia wpływu zarządzania innowacjami w jednostkach ochrony zdrowia na wykluczenie cyfrowe osób starszych i ograniczenie dostępności do świadczeń ochrony zdrowia* zaświadcza o nieszampowym podejściu do procesu badawczego w zakresie określenia problemu badawczego w pracy naukowej i próby jego rozwiązania.

W niniejszej pracy doktorskiej widoczne jest odniesienie do dotychczasowego stanu wiedzy w danym obszarze tematycznym, co uwidacznia się w sposób szczególny w pierwszych czterech rozdziałach tej pracy. Stanowią one część teorio-poznawczą pracy, przy czym rozdział czwarty charakteryzuje się pewnym odstępstwem od zasady¹². Niemniej jednak najważniejsze zagadnienia teoretyczne, stanowiące fundament dla rozpoczęcia realizacji części empirycznej pracy, zostały tutaj omówione¹³.

W odniesieniu do umiejętności postrzegania problemu badawczego, wyrażającego się formułowaniem celów badań i hipotez badawczych należy zauważyć, że Autorka dysertacji sprostała temu zadaniu.

Cel główny oraz cele szczegółowe pracy, a także hipoteza główna i hipotezy cząstkowe zostały przedstawione we Wstępie pracy. Autorka pracy sformułowała łącznie siedem celów cząstkowych oraz cztery hipotezy cząstkowe. Moja wątpliwość w tym względzie odnosi się do sformułowania hipotezy głównej o brzmieniu: „*Model zarządzania innowacjami w jednostkach ochrony zdrowia zminimalizuje wykluczenie cyfrowe osób starszych*”. Mam wrażenie, że Doktorantka nie do końca uchwyciła w tych słowach to, co faktycznie zamierzała swoją pracą zweryfikować. Jak mniemam chodziło raczej o zapis: „*Wdrożenie modelu zarządzania innowacjami w jednostkach ochrony zdrowia zminimalizuje wykluczenie cyfrowe osób starszych*”.

¹² Na przykład w rozdziale 4 przedstawiono dane empiryczne (tabela 24, 26, 27, 28, wykres 1, 2), które zostały przeanalizowane i opisane przez Autorkę pracy.

¹³ Pewną nieścisłość w aktualności prezentowanych treści w pracy można odnieść do rodzajów innowacji. Zgodnie z Podręcznikiem OSLO (wydanie z 2018r.) wskazuje się bowiem na dwa zasadnicze rodzaje innowacji, tj.: innowację produktową oraz innowację w procesie biznesowym (poprzednio były to innowacje: produktowe, procesowe, marketingowe i organizacyjne). Patrz: *Podręcznik Oslo 2018. Zalecenia dotyczące pozyskiwania, prezentowania i wykorzystywania danych z zakresu innowacji. Pomiar działalności naukowo-technicznej i innowacyjnej*, (wydanie 4), GUS, Warszawa-Szczecin 2020.

W pracy doktorskiej wykazano się umiejętnością doboru metodyki badawczej i jej praktycznego wykorzystania, ze wskazaniem na jasno określone pole badawcze. Metodyka pracy została przedstawiona w rozdziale piątym pracy, co do którego oceny mam pewne, drobne uwagi. W podrozdziale 5.1, zatytułowanym „Podstawy metodyczne procesu badawczego” zaprezentowano etapy badań naukowych oraz czynności z nimi związane. Jednakże treści tego podrozdziału mają charakter teoretyczny (metodologia badań), natomiast nie ma właściwie (poza końcową częścią podrozdziału) odniesienia do badań własnych Autorki pracy. Podobna uwaga dotyczy podrozdziału 5.2.

W kwestii metod/ technik badawczych (tabela 42, str. 166) należy podkreślić, że kwestionariusz ankiety jest narzędziem a nie techniką badawczą.

Jako podrozdział 5.4 Autorka dysertacji zaprezentowała „*Analizę wyników badań ilościowych*”, co - jak wspomniałam wcześniej – należało przedstawić w rozdziale empirycznym.

Autorka pracy wykorzystwała tzw. triangulację źródeł oraz metod badawczych, która obok wielokrotnego sprawdzania danych w celu zredukowania prawdopodobieństwa błędnej interpretacji, pozwala także na zastosowanie różnych perspektyw dla potrzeb wyjaśniania i weryfikowania. Jest to – w mojej ocenie – słuszną drogą realizacji badań własnych – choć jak zauważa prof. T. Wieczorek „szanse doskonalenia metodologii i rozwoju badań społecznych (...) można upatrywać nie tyle w próbach mieszania podejścia jakościowego i ilościowego, co w kompleksowych planach badawczych, stosujących w praktyce koncepcję komplementarnego łączenia metod ilościowych i jakościowych”¹⁴.

Wykorzystanie przez Doktorantkę de facto pięć źródeł danych (dwa zewnętrzne: z baz danych Centrali NFZ, Centrum e-zdrowia oraz trzy wewnętrzne: badania własne ilościowe wśród osób w wieku 60 lat i więcej oraz pracowników ochrony zdrowia i badania jakościowe wśród osób pełniących funkcje kierownicze w JOZ) zaświadcza o Jej chęci zgłębienia tematyki z różnych perspektyw w celu uzyskania możliwie szerokiego obrazu badanych procesów i zjawisk.

W pracy widoczna jest umiejętność jej Autorki w zakresie odpowiedniego formułowania wyników badań i ich zestawienia w kontekście celów pracy i sformułowanych hipotez badawczych, przy czym – jak zauważyłam wcześniej – hipoteza główna o brzmieniu zawartym w pracy, nie oddaje właściwie rezultatów przeprowadzonych badań. Warstwę

¹⁴ T. Wieczorek, *Triangulacja metod w badaniach społecznych*, Studia i Materiały: Zagadnienia Społeczne, nr 1(1), 2014, s. 32.

aplikacyjną pracy, w tym przedstawione wnioski i rekomendacje należy uznać za cenne z punktu widzenia praktyki gospodarczej. Ponadto mogą być one uznane jako źródło do dalszych rozważań i polemik naukowych.

W kontekście przedstawionej oceny pracy doktorskiej nasuwają się dwa pytania do jej Autorki:

- 1) Jak Pani postrzega rozwój innowacji w systemie ochrony zdrowia przy wykorzystaniu np. sztucznej inteligencji w świetle takich nurtów jak posthumanizm czy transhumanizm?
- 2) Które według Pani zbiorowości/grupy wśród osób starszych można uznać za niewymagające rozwoju kompetencji cyfrowych i dlaczego? W jaki inny sposób należy lub można zapewnić im dostępność do usług jednostek ochrony zdrowia bez wykorzystania wspomnianych kompetencji cyfrowych ?

6. Wniosek końcowy

Biorąc pod uwagę wyżej wymienione składowe elementy przedstawionej do oceny rozprawy doktorskiej mgr inż. Marty Piłki wyrażam opinię, że recenzowana rozprawa stanowi samodzielne rozwiązanie problemu badawczego i wykazuje ogólną wiedzę jej Autorki w obszarze wpisującym się w dyscyplinę nauk o zarządzaniu i jakości. Przedstawiona praca pt.: *”Model zarządzania innowacjami w jednostkach ochrony zdrowia a wykluczenie cyfrowe osób starszych”* jest rozprawą o cechach oryginalności. Dlatego też stwierdzam, że rozprawa ta odpowiada wymogom stawianym pracom doktorskim i wnioskuję o przyjęcie tej rozprawy oraz dopuszczenie jej Autorki do publicznej obrony.

